

УДК 811.161.2'367: 821.161.2-1Укр.09

DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2021.28.235538>

С. Т. Шабат-Савка,

д-р філол. наук, проф.,

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
завідувачка кафедри сучасної української мови*

СИНТАКСИЧНІ ЕКСПРЕСЕМИ В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ: ІНТЕНЦІЙНІСТЬ ТА ЕСТЕТИЧНІСТЬ

У статті проаналізовано синтаксичні експресеми як фігурально-риторичні конструкції, що створюють у поетичному дискурсі Лесі Українки змістово-естетичний ефект текстової комунікації, вербалізують авторські інтенції, акцентують увагу на важливій інформації, репрезентують емоційно-чуттєву сферу мовної особистості, створюють високий стиль мовлення, увиразнюють його вишуканість та експресивність; з опертям на багатий фактичний матеріал схарактеризовано низку фігурально-риторичних конструкцій (риторичних запитань, риторичних діалогів, окликів, звертань, питальних та окличних, антифразисних висловлень, повторів, періодів), що засвідчують мовне багатство поетичного ідіолекту та непроминальну актуальність художньої творчості Лесі Українки загалом.

Ключові слова: Леся Українка, поетичний дискурс, синтаксична експресема, фігурально-риторична конструкція, експресивність, інтенційність, естетичність.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Поетичний дискурс як синтаксично організований текстовий континуум детермінують інтенції естетичності, що реалізують прагнення автора передати метафорично-образне сприйняття світу, здійснити безпосередній вплив на адресата з опертям на синтаксичні експресеми – фігурально-риторичні конструкції, релевантні засоби «оздоблення й орнаментальності тексту» [12, с. 307]. Вивчення їх у сучасній антропозорієнтованій лінгвістиці, зокрема – у контексті мовостилю того чи того письменника, не викликає жодного сумніву, адже саме ці мовні одиниці відображають авторське світосприйняття, індивідуалізують мовлення, увиразнюють письменницький почерк. Синтаксичні експресеми слугують і виразними маркерами ідіолекту Лесі Українки, її поетичної творчості – поезії нескорених і рішучих, поезії, естетично довершеної та глибоко інтелектуальної, що дає змогу сповна відчутти красу української мови, пізнати її синтаксис та стилістику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конструкції експресивного синтаксису здавна привертають увагу мовознавців. Їх вивчають в опозиції до тих структур, що, на думку Е. Береговської, перебувають у стані «синтаксичного спокою» [5, с. 6]. Ш. Баллі, зосереджуючи свої наукові погляди на студіюванні експресивних складників синтаксису, зауважив, що синтаксичні засоби мають властивість надавати мовленню особливого афективного «заряду» [3, с. 20]. Цілком логічно С. Єрмоленко постулює думку про те, що такі мовні одиниці реалізують експресивність, підсилюють «логічний та емоційний зміст висловленого», виступають «засобом суб'єктивного увиразнення мови» [10, с. 156].

В аспекті реалізації експресивності як категорійної величини Н. Гуйванюк вибудовує свою концепцію про різнорівневі експресеми (фонетичні, лексичні, фразеологічні, словотворчі та граматичні), визначаючи експресему як елемент лінгвостилістичної системи, мовленнєву одиницю, вжиту «в експресивно-стилістичній функції, яка суміщає в собі власне лінгвістичне значення з емотивним, аксіологічним, волюнтативним, естетичним, художньо-образним, оцінним тощо» [7, с. 91]. Якщо говорити про **синтаксичні експресеми**, то їхню функційність пов'язуємо передусім зі створенням образно-змістового та естетичного ефекту поетичної комунікації, з употужненням емоційної наснаги висловлення, з репрезентацією сфери прекрасного в художньому тексті.

З погляду експресії А. Загнітко кваліфікує синтаксичні конструкції як спеціальний прийом залежно від форми мовлення та функційної спрямованості мовлення [43, с. 521]. До експресивних прийомів дослідник зараховує парцеляцію, сегментацію, лексичний повтор з синтаксичним поширенням, питальні конструкції в монологічному мовленні, номінативні речення (переважно ланцюжки номінативних речень), вставлені конструкції, особливі випадки вживання словоформ та ін.) [43, с. 523].

Крім того, у мові існують усталені прийоми досягнення експресивності – тропи і фігури мови, що створюють образність та естетичність мовлення. У проєкції на синтаксичну систему мови говоримо передусім про фігурально-риторичні конструкції та їхнє функціонування в поетичному тексті. Адже поезію, попри її ритмічність, емоційність викладу, образність, детермінує категорія інтенційності – цілеспрямоване, осмислене прагнення автора відтворити власне бачення життєвих реалій, своє світосприйняття та ментальність у мовній формі – нетривіальній, вишуканій, естетично довершеній, що вимагає в контексті антропоцентричних тенденцій сучасної лінгвістики ретельного лінгвістичного аналізу.

Мета статті – проаналізувати синтаксичні експресеми як фігурально-риторичні конструкції-маркери вербалізації авторських інтенцій у поетичному дискурсі Лесі Українки, окреслити їхній функційний потенціал у створенні експресивності та естетики повідомлюваного, у реалізації інтенційності.

Об'єкт дослідження – експресивність як лінгвістична категорія, що має властивість підсилювати логічний та емоційний зміст висловленого в поетичному дискурсі Лесі Українки, який вирізняється своїм ритмомелодійним орнаментуванням, яскравою образністю, підвищеною емоційністю викладу та афористичністю.

Предмет дослідження – синтаксичні експресеми як засоби вербалізації інтенцій естетичності, маркери експресивізації та суб'єктивізації поетичного мовлення.

Для досягнення загальної мети використано *описовий метод* із прийомами наскрізного виписування і систематизації – для відбору та інвентаризації фактичного матеріалу; *структурний* – для аналізу синтаксичних експресем у поетичному тексті Лесі Українки; *контекстуально-інтерпретаційний* – для виявлення фігурально-риторичних та загальноприйнятих конструкцій синтаксису в аспекті реалізації авторських інтенцій.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. У поетичному тексті, як і в будь-яких інших дискурсивно-жанрових формах, відображено світогляд автора, його стиль та інтенційність, тому погоджуємося з думкою І. Безкровної про те, що поетичний текст є «найадекватнішою формою втілення поетичного мислення та світобачення» [4, с. 67]. Саме в цьому аспекті розглядаємо поезію Лесі Українки – як утілення поетичного мовомислення письменниці, як синтаксично довершений текст, як дискурс, що його детермінує авторська інтенція.

Поезія – одна з форм словесної творчості, що має свою «мистецьку автономію», присутні характеристики. Її неповторність – у новій сполучуваності слів, у нетривіальному синтаксуванні, у самобутніх синтаксичних побудовах. Як зауважує Н. Гуйванюк, «поет кожного разу змушує працювати лексичний і граматичний лад мови в режимі неповторності, перетворюючи звичне на незвичне, звичайне на експресивне» [7, с. 462]. Власне, дослідників поетичного ідіолекту цікавить не тільки структурно-семантична та змістова цілісність поетичного тексту, а його когнітивно-комунікативна площа, особливості вираження авторських інтенцій та їхня національна маркованість.

Прагнення до виразності та оригінального вираження думки стимулює автора як основного суб'єкта текстової комунікації до пошуку релевантних мовних засобів, що відповідають його намірам та естетичним уподобанням. З-поміж різнорівневих мовних одиниць у цьому плані вирізняються синтаксичні експресиви (фігурально-риторичні засоби), що мають естетичні, емоційно-оцінні та експресивні потенції, ефективно впливають на весь когнітивно-ментальний комплекс людини, його свідомість, духовне сприйняття, почуття, на відміну від загальноприйнятих синтаксичних конструкцій.

До синтаксичних експресивів, релевантних для поетичного дискурсу Лесі Українки, належать **риторичні запитання** – маркери інтенцій естетичності, що «створюють образний, змістово-естетичний ефект спілкування, акцентують увагу на важливій інформації, репрезентують високий стиль мовлення, увиразнюють його вишуканість та образність» [16, с. 286]. Як універсальний тип синтаксичних конструкцій, що мають питальну форму, однак реалізують емоційно-оцінне ствердження чи заперечення, вони увиразнюють мовостиль Лесі Українки, употужнюють емоційно-чуттєву сферу людини, актуалізуючи в Лесиній поезії широкий змістовий діапазон: гнівний протест проти соціального і національного поневолення, пристрасні заклики до боротьби, особистісні почуття й переживання, філософські розмірковування.

Асиметрія мовного знака, що засвідчує невідповідність плану вираження і плану змісту, посилює експресію висловленого, адже питальна форма реалізує ствердження або заперечення. Пор.: *Чи є кращі між квітками Та над весняні? Чи є в житті кращі літа Та над молодії?* (13, с. 61); *Хто знає, чи любов, чи просто чар вина веде її на огнище до шлюбу?!* (13, с. 145). Як зазначає З. Франко, такі запитання не розраховані на відповідь, бо «відповідь або неможлива чи зайва, або вона вміщена чи смислово конденсована в самому запитанні» [14, с. 512–513].

Риторичність поетичного дискурсу Лесі Українки репрезентують три моделі: стверджувальні риторичні запитання; заперечні риторичні запитання; власне-риторичні запитання. До стверджувальних риторичних запитань уналежнюємо питальні конструкції із заперечною часткою *не*, які в контексті повідомлюваного та інтонації конотують семантику ствердження, очевидності, упевненості, безсумнівності, напр.: *Кому ж не стиснуться раптово руки Від помсти лютої жаги?* (13, с. 98); *Що ж, богине страшна, хіба діти мої, що ти вбила, не найкращі були серед людських і божих дітей?* (13, с. 219). Функція такого риторичного запитання полягає в тому, аби привернути увагу, «підсилити враження, підвищити емоційний тон, створити піднесеність» [1, с. 225].

Заперечні риторичні запитання відповідно експлікують заперечення. У його створенні важливу роль відіграє інтонація, що слугує «звуковим засобом, тією звуковою природною матерією мови, якій належить функція уточнення тих синтаксичних відношень, які встановлюються в реченні між його лексичними одиницями і які впливають із завдань та умов спілкування» [цит. за 9, с. 177]. Пор.: *Давно пора минула таких червоних необачних слів; либонь, вона й сама про них забула*

– *хто дбає про вінки, що замолоду плів?* (13, с. 146). У поданому висловленні зреалізовано заперечення як констатацію, як негативну оцінку тих або тих учинків, подій, фактів. Водночас, на думку М. Баган, форма риторичного запитання «ускладнює заперечення семантикою подиву, обурення чи розчарування» [2, с. 184].

У поетичному дискурсі заперечні риторичні запитання функціують як синтаксичні конструкції, побудовані за:

1) структурою частковопитального речення (з питальними компонентами займенникового та прислівникового типу), напр.: *Хто одважитья в північ на море Своє хибке човенце зіпхнути? Хто поважитья людськеє горе Світовее серденьком збагнути?* (13, с. 73); *Де в світі є мова така чарівлива, Щоб справжнєє щастя могла розказать?»* (13, с. 56);

2) структурою загальнопитальних конструкцій із питальними частками, пор.: *Чи над людьми та зірка сумна Променистими слізьми ридає? Чи того, що самотня вона По безмірнім просторі блукає?..* (13, с. 37); *Чи тільки в казці лебідь умирає не з криком навісним, а з любим співом?..* (13, с. 56);

3) за структурою комбінованого зразка – з різними маркерами питальності: *Спати? Ох, спить у колісці дитина, спить у могилі померла людина, хто ж непомерлий в могилі лежить, той хіба спить?..* (13, с. 241); *Хто вам сказав, що я слабка, що я корюся долі? Хіба тремтить моя рука, чи пісня й думка кволі?* (13, с. 287).

Власне-риторичні запитання в поетичному дискурсі Лесі Українки постають як результат глибоких філософських розмірковувань, як висновок, як афористичне узагальнення: *Чи можем ми, діти, веселими бути, Як ненька в недолі, в нужді побивається вами? Де ж тута веселого слова здобути?* (13, с. 53); як автокомунікація: *Чому ж я не плачу? Рясними сльозами Чому я страшного вогню не заллю?* (13, с. 77); як поетична адресація: *Ох, невже в тобі, рідний мій краю, тільки й чуються вільні пісні – У сні?* (13, с. 33).

У структуруванні поетичного тексту Лесі Українки, у вияскравленні та підсиленні авторських інтенцій присутню роль відіграють **питальні висловлення**, якими авторка почасти розпочинає свій вірш, актуалізуючи таким чином якусь проблему: *Чи сумно вам, чи радісно читать, оповідання про велику драму?* (13, с. 144); або завершує поезію, налаштовуючи читача на діалог-роздум, діалог-домислення, зосереджуючи увагу на важливих питаннях моралі, духовності, внутрішнього стану особистості, пристрасно закликаючи до боротьби: *І розбилось від жалю свого Серце смутне... Чи хто теє чує? Чи не скаже хто часом того, Що розбитеє серце віщує?..* (13, с. 46); *Чого марсельську пісню чути? Хіба день слави вже настав? Хіба розірвані всі пути? Хіба тиран вже з трону встав? Де зброя, громадо? Де військо в рядах? Чисю ж се крив'ю политий нам шлях?* (13, с. 243).

Естетичність та діалогічність поетичного дискурсу Лесі Українки створюють **риторичні діалоги**, що їх формують основні субстанції риторичної комунікації: адресант (автор, ліричний герой) і низка різноспрямованих адресатів (мати, сестра, вишеньки-черешеньки, слово, мрія, пісня, фантазія та ін.), що впливає на генерування високої мовної експресії. Пор.: *Ой вишеньки-черешеньки, червонії, спілі, Чого ж бо ви так високо вирости на гіллі! Ой того ми так високо вирости на гіллі, – якби зросли низесенько, чи то ж би доспіли?* (13, с. 180).

Поетичну діалогічність вияскравлюють й **окличні вокативні комунікати** – синтаксичні експресеми, що слугують не тільки маркером апеляції, а й джерелом естетичної насолоди: *Кохана стороно моя! Краси України, Подолля! Розкинулось мило, недбало!* (13, с. 64); *Сторононько рідна! Коханий мій краю! Чого все замовкло в тобі, заніміло?* (13, с. 45); *Фантазіє! Ти – сила чарівна, Що збудувала світ в порожньому просторі* (13, с. 32). Як синтаксичні експресеми функціують і **окличні**

висловлення, що увиразнюють емоційно-почуттєвий стан мовця, його бажання щось запитати, сказати, наказати чи застереги, пор.: *Вставай, хто живий, в кого думка повстала! Година для праці настала!* (13, с. 49).

Риторичність **звертання** детермінована спланованою апеляцією до неживих предметів, абстрактних понять, України, Бога, що сприяє підсилению афористичності та образності висловленого мовцем і його інтенції – передати суб'єктивне переживання, особливий настрій, розмірковування, стурбованість: *Слово, чому ти не твердая криця, Що серед бою так ясно іскриться? Чом ти не гострий, безжалісний меч, Той, що здійма вражі голови з плеч?* (13, с. 110); *До тебе, Україно, наша бездоляная мати, струна моя перша озветься* (13, с. 52). За спостереженнями К. Городенської, лексичний діапазон звертань в поезії Лесі Українки дуже широкий: «тут загальні і власні назви осіб, персоніфіковані назви неістот, назви збірних понять, етикетні назви традиційної української культури» [6, с.34]. Різносторонні апелятивні лінії-звертання, зрозуміло, посилюють емоційність та експресію поетичного дискурсу.

До синтаксичних експресем належать і **риторичні оклики**, що мають на меті справити враження на адресата: вплинути на нього, привертаючи увагу формою викладу, новизною, увиразненням повідомлюваної інформації. Пор.: *О, ні, ще не час!* (13, с. 38); *Хай їй цур, такій облозі! Хай їй цур, самій тій славі!* (13, с. 313). Функцію риторичних окликів виконують комунікати *Геть! Гетьте!* Вони реалізують інтенцію опоетизованого наказу-апеляції: *Гетьте, думи, ви, хмари осінні! То ж тепера весна золота!* (13, с. 39); *Так! Я буду крізь сльози сміятись, Серед лиха співати пісні, Без надії таки сподіватись, Буду жити! Геть думи сумні!* (13, с. 39).

До фігурально-риторичних конструкцій належать **антифразисні висловлення**, що реалізують інтенцію протиставлення, увиразнюють протилежність, підсилюють контраст ознак, характеристик, відношень, пор.: *Десь, колись, в якійсь країні Проживав поет нещасний, Тільки мав талан до віршів Не позичений, а власний; На обличчі у поета Не цвіла уroda гожа, Хоч не був він теж поганим, – От собі – людина божжа!* (13, с. 301–302); *Трудно навіть розказати, Що за лихо стало в краю, – Люди мучились, як в пеклі, Пан втішався, як у раю. Не поет, у кого думки Не літають вільно в світі, А заплутались навіки В золотій тонкій сіті* (13, с. 306). Антонімічні пари в поетичному контексті актуалізують важливу інформацію, формують дворівневий конструкт, у якому співіснують слова з прямим і переносним, загальноприйнятим та інтенційно зумовленим значенням. Звичайно, функціонування оказіональних антонімів розкриває індивідуально-авторське світосприйняття, передає психоемоційні та аксіологічні судження.

Високу емоційність поетичного тексту створює **повтор** – один із естетичних прийомів, що «посилює художньо-зображальні властивості синтаксичних одиниць, слугує засобом контекстуальної організації висловлення» [15, с. 381], увиразнює експресивність авторського дискурсу, виявляє особистісні переживання та почуття, пор.: *Весно, весно, – твоя перемога!* (13, с. 163); *Прощай, товариство, родино рідна! Прощай, моя люба дружино смутна!* (13, с. 62). Редуплікація того самого слова, а навіть тих або тих морфем у слові здійснює емоційний вплив на співрозмовника, актуалізує та увиразнює авторську інтенцію, напр.: *Місяць ясененький Промінь тихесенький Кинув до нас. Спи ж ти, малесенький, Пізній-бо час* (13, с. 131).

З-поміж синтаксичних експресем розглядаємо **період** як особливу синтаксичну конструкцію, динамічну за своєю лінгвістичною природою, що акцентує увагу читача на важливій інформації, створює естетичність та вишуканість поетичної комунікації. З боку змісту період репрезентує закінчену думку, він слугує засобом вербалізації інтенції аргументування, скерованої на обґрунтування мовцем свого твердження і стратегічно спроектовану на адресата мовлення для переконання його в істинності,

доцільності й важливості повідомлюваного, пор.: *Чи тільки терни на шляху знайду, Чи стріну, може, де і квіт барвистий? Чи до мети я певної дійду, Чи без пори скінчу свій шлях тернистий, – бажая так скінчити я свій шлях, Як починала: з співом на устах!* (13, с. 42). Афористичність та метафоричність можна вважати органічними складниками конструкцій такого плану.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Синтаксичні експресиви як засоби вербалізації інтенцій естетичності в поетичному дискурсі Лесі Українки відповідають авторському задуму – досягнути більшої сили емоційного впливу на читача, спонукати його замислитися над прочитаним, активно думати і співпереживати з письменницею. Низка фігурально-риторичних конструкцій (риторичних запитань, риторичних окликів, звертань, питальних та окличних, антифразисних висловлень, повторів, періодів), зафіксованих у поезії Лесі Українки, репрезентують емоційно-чуттєву сферу мовної особистості, акцентують увагу на важливій інформації, сегментують мовлення, створюють риторичність та естетику повідомлюваного, засвідчують мовне багатство поетичного ідіолекту. У структурі вірша синтаксичні експресиви репрезентують образно-змістову довершеність художнього тексту і лінгвокреативність Лесі Українки, засвідчуючи непроминальну актуальність її творчості крізь призму часу, історії та особистостей. Дослідження фігурально-риторичних конструкцій, їхніх функцій та інтенційного обширу в ліро-епічному дискурсі Лесі Українки формує перспективу наших наступних наукових студій.

Література

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка. Львов : Просвещение, 1981. 296 с.
2. Баган М. П. Категорія заперечення в українській мові : функціонально-семантичні та етнолінгвістичні вияви : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 376 с.
3. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. Москва : Изд-во иностр. лит., 1955. 416 с.
4. Безкровна І. О. Поетичний текст як комунікативний акт : типи адресатів. Мовознавство. 1998. № 4 – 5. С. 67–72.
5. Береговская Э. М. Лингвистическая природа хиазма. Синтаксическая структура простого предложения. Смоленск : СГПИ им. К. Маркса, 1979. С. 42 – 48.
6. Городенська К. Г. Семантико-синтаксичний та лексичний потенціал звертань в ідіолекті Лесі Українки. *Леся Українка і сучасний гуманітарний дискурс*: матеріали Всеукраїнської наукової інтернет-конференції, присвяченої 150-річчю від дня народження Лесі Українки. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. С. 32–34.
7. Гуйванюк Н. В. Лексичні й синтаксичні експресиви як засіб суб'єктивізації висловлення (на матеріалі творів буковинських письменників). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. 2011. Вип. 7. С. 90–96.
8. Гуйванюк Н. В. Слово – Речення – Текст: вибрані праці. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. 664 с.
9. Гурко О. В. Категорія ствердження та її вираження в українській літературній мові : монографія. Дніпро : Ліра, 2017. 316 с.
10. Єрмоленко С. Я. Експресивність. Українська мова : енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 156–157.

11. *Загнітко А. П.* Теоретична граматика української мови : Синтаксис : монографія. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.
12. *Калашник В. С.* Людина та образ у світі мови : вибрані статті. Харків : ХНУ ім. В. Каразіна, 2011. 368 с.
13. *Українка Леся.* Твори: В 2 т. Київ : Наукова думка, 1986. Т. 1: Поетичні твори. Драматичні твори. 608 с.
14. *Франко З. Т.* Риторичне питання. *Українська мова* : енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ : Укр.енцикл., 2000. С. 512–513.
15. *Чередниченко І. Г.* Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. Київ : Рад. шк., 1962. 386 с.
16. *Шабат-Савка С. Т.* Українськомовний питальний дискурс: монографія. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 332 с.

References

1. Arnol'd, I. V. (1981), *Stylistics of modern English [Stilistika sovremennogo anglijskogo jazyka]*, Prosveshhenie, Lviv, 296 p.
2. Bahan, M. P. (2012), *Category of negation in the Ukrainian language: functional-semantic and ethnolinguistic manifestations: monograph [Katehoriia zaperechennia v ukrainskii movi : funktsionalno-semantychni ta etnolinhvistychni vyiavy : monohrafiia]*, Vydavnychi dim Dmytra Buraho, Kyiv, 376 p.
3. Balli, Sh. (1955), *General linguistics and issues on the French language [Obshhaja lingvistika i voprosy francuzskogo jazyka]*, Moscow, 416 p.
4. Bezкровна, I. O. (1998), *Poetic text as a communicative act: types of addresses. Linguistics [Poetychnyi tekst yak komunikatyvnyi akt : typu adresativ. Movoznavstvo]*, Vol. 4 – 5. P. 67–72.
5. Beregovskaja, Je. M. (1979), *The linguistic nature of chiasm. Syntactic structure of a simple sentence. [Lingvisticheskaja priroda hiazma. Sintaksicheskaja struktura prostogo predlozhenija]*, Smolensk, pp. 42 – 48.
6. Horodenska, K. H. (2021), *Semantic-syntactic and lexical potential of appeals in the idiolect of Lesya Ukrainka [Semantyko-syntaksychnyi ta leksychnyi potentsial zvertan v idiolekti Lesi Ukrainky]*, Lesia Ukrainka i suchasnyi humanitarnyi dyskurs : materialy Vseukrainskoi naukovoï internet-konferentsii, prysviachenoï 150-richchiiu vid dnia narodzhennia Lesi Ukrainky. Chernivtsi, pp. 32–34.
7. Huivaniuk, N. V. (2011), *Lexical and syntactic expressions as a means of subjectivization of expression (based on the works of Bukovinian writers) [Leksychni y syntaksychni ekspresyemy yak zasib subiektyvizatsii vyslovlennia (na materialy tvoriv bukovynskykh pysmennykiv)]*, Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 10 : Problemy hramatyky i leksykologhii ukrainskoi movy, Kyiv, Vol. 7. P. 90–96.
8. Huivaniuk, N. V. (2009), *Word - Sentence - Text: selected works [Slovo – Rechennia – Tekst: vybrani pratsi]*, ChNU, Chernivtsi, 664 p.
9. Hurko, O. V. (2017), *The category of assertion and its expression in the Ukrainian literary language: monograph [Katehoriia stverdzhennia ta yii vyrazhennia v ukrainskii literaturnii movi : monohrafiia]*, Lira, Dnipro, 316 p.
10. Yermolenko, S. Ya. (2000), *Expressiveness. Ukrainian language: encyclopedia [Ekspresyvnist. Ukrainska mova : entsyklopediia]*, Ukrainska entsyklopediia, Kyiv, pp. 156–157.
11. Zahnitko, A. P. (2001), *Theoretical grammar of the Ukrainian language: Syntax: monograph [Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy : Syntaksys : monohrafiia]*, Donetsk, 662 p.

12. Kalashnyk, V. S. (2011), *Man and image in the world of language: selected articles* [*Liudyna ta obraz u sviti movy : vybrani statii*], KhNU im. V. Karazina, Kharkiv, 368 p.
13. Ukrainka, Lesia. (1986), *Works* [*Tvory*], V 2 t. Naukova dumka, Vol.1: Poetychni tvory. Dramatychni tvory, Kyiv, 608 p.
14. Franko, Z. T. (2000), *Rhetorical question. Ukrainian language* [*Rytorychne pytannia. Ukrainska mova : entsyklopediia*], *Ukrainska entsyklopedia*, Kyiv, pp. 512–513.
15. Cherednychenko, I. H. (1962), *Essays on the general style of the modern Ukrainian language* [*Narysy z zahalnoi stylistyky suchasnoi ukrainskoi movy*], Radianska Shkola, Kyiv, 386 p.
16. Shabat-Savka, S. T. (2019), *Ukrainian-language interrogative discourse: monograph* [*Ukrainskomovnyi pytalnyi dyskurs : monohrafiia*], ChNU, Chernivtsi, 332 p.

С. Т. Шабат-Савка,

*Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича,
кафедра современного украинского языка*

СИНТАКСИЧЕСКИЕ ЭКСПРЕССЕМЫ В ПОЭТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ ЛЕСИ УКРАИНКИ: ИНТЕНЦИОНАЛЬНОСТЬ И ЭСТЕТИЧНОСТЬ

В статье проанализированы синтаксические экспрессымы как фигурально-риторические конструкции, которые создают в поэтическом дискурсе Леси Украинки содержательно-эстетический эффект текстовой коммуникации, вербализируют авторские интенции, акцентируют внимание на важной информации, представляют эмоционально-чувственную сферу языковой личности, формируют высокий стиль речи, подчеркивают её изысканность и экспрессивность; в контексте иллюстративного материала схарактеризован ряд фигурально-риторических конструкций (риторических вопросов, риторических диалогов, вокативов, обращений, вопросительных и восклицательных, антифразисных высказываний, повторов, периодов), подчеркивающих языковое богатство поэтического идиолекта и непреходящую актуальность художественного творчества Леси Украинки в целом.

Ключевые слова: Леся Украинка, поэтический дискурс, синтаксическая экспрессыма, фигурально-риторическая конструкция, экспрессивность, интенциональность, эстетичность.

S. T. Shabat-Savka,

*Yurii Fedkovych Chernivtsi National University,
Department of Modern Ukrainian Language*

SYNTAX EXPRESSEMES IN THE POETIC DISCOURSE BY LESIA UKRAINKA: INTENTIONALITY AND AESTHETICS

The article analyses Lesia Ukrainka's poetic discourse from the standpoint of syntactic expresseemes functioning within it. Expresseemes are viewed as figurative-rhetorical constructions that express aesthetic, emotional-evaluative and expressive potential, effectively influence the human cognitive-mental complex, consciousness, spiritual worldview, emotional perception, in contrast to conventional syntactic units. Based on the relevant linguistic methodology, a significant amount of empirical data has been studied, which testifies to the artistic perfection of Lesia Ukrainka's poetic idiolect.

The use of a rich data source enabled systematization of syntactic expresseemes and investigation of syntactic means of rhetoric speech, such as rhetorical questions, exclamations, dialogues. It is noted that rhetorical questions, in particular, realize emotional-expressive statement or objection, creating figurative, semantic-aesthetic effect of

communication, accentuate important information, representing a high style speech, and emphasize its sophistication and imagery. Drawing on empirical data the author also outlines functional potential of interrogative and exclamatory statements, focusing on the intentional potential of antiphrasis constructions and repetitions, and study period as a complex figurative-rhetorical construction, characterized by aphorism, dynamic nature and special syntactic structure. In the context of the poetic idiolect, vocative communication and addressing are analysed, which not only verbalize direct appeal but also serve as a source of aesthetic pleasure.

Syntactic expressemes as a means of verbalizing the intentions of aesthetics in Lesia Ukrainka's poetic discourse correspond to the author's idea, create aesthetics and expressiveness, represent the writer's linguistic creativity, testifying to the inalienable relevance of her work through the prism of time, history and personalities.

The prospect of the research is seen in a more detailed study of the functional capabilities of syntactic expressemes in Lesia Ukrainka's lyrical-epic discourse.

Key words: Lesia Ukrainka, poetic discourse, syntactic expressemes, figurative-rhetorical construction, expressiveness, intentionality, aesthetics.